

Medieudvalgets rapportserie 1995-96:

Ole E Andersen: *Medieudbud og medieforbrug i Danmark* (nr. 1), Kirsten Drotner: *Mediedannelse: Bro eller barriere – om børn og unges mediebrug* (nr. 2), Stig Hjarvard: *Grænseløse medier – nye sociale fællesskaber?* (nr. 3), Stig Hjarvard: *Nyhedsmediernes rolle i det politiske demokrati* (nr. 4), Christian Jantzen og Jørgen Stigel: *Reklamen i dansk landsdækkende tv* (nr. 5), Jens F. Jensen: *Multimedier og teknologiudvikling* (nr. 6), Klaus Bruhn Jensen: *Borgerlige ord, modtagerens perspektiv på nyhedsmediernes i den demokratiske proces* (nr. 7), Robert Neimanas: *Aviserne og den teknologiske udvikling* (nr. 8), Ib Poulsen: *Radioen som public service medie* (nr. 9), Karen Klitgaard Povlsen: *Organisering af hverdagsliv og livsstil. Ugeblade, magasiner og fagblade* (nr. 10), Kim Schrøder: *Danskerne og medierne – dagligdag og demokrati* (nr. 11), Preben Sepstrup: *Udenlandsk tv. Udenlandske tv-kanaler og tv-programmer i det danske medielandskab* (nr. 12), Preben Sepstrup: *Fagbladene i medielandskabet* (nr. 13) og Henrik Søndergaard: *Public service i dansk fjernsyn. Begreber, status og scenarier* (nr. 14), Statens Information, 50 kr. pr. bind.

»Et væsentligt udgangspunkt for regeringens mediepolitiske målsætninger er samfundets behov for en flerhed af medier, der både kan sikre folkestyret de bedste vilkår, og som kan medvirke til, at den enkelte borger får mulighed for at udnytte sine økonomiske, sociale og kulturelle rettigheder«. Bag disse få linjer fra Statsministeriets kommissorium for Medieudvalgets arbejde i 1994 ligger der en modsætningsfyldt virkelighed, som har skabt mobilisering omkring idealerne om medierne som demokratiets fundament. Flerheden af medier er fuldt til stede, men kan vi nu også føle os trygge på at de lever op til idealerne? I løbet af de sidste 10 – 15 år har vi fået et øget udbud af tv- og radiokanaler, og den digitale informations- og kommunikationsteknologi har på forbløffende kort tid forandret medievaner inden for både tekst-, lyd- og billedmedier. Vi står midt i en udvikling, som nærmest er et kvantespring i historien, når det gælder kommunikationsbetingelser. Vi ved, at vi er på vej, men hvor fører det hen, og hvad fører det til? Mere end nogensinde tidligere synes det vigtigt at stå skulder ved skulder, holde fanen højt og mobilisere til kamp for de gamle idealer.

»Det samlede mediemønster bør således sikre den alsidige information, som er en forudsætning for den frie meningsdannelse i den demokratiske

proces, i samfundsdebatten og kulturlivet. Den enkelte borger skal desuden sikres reelle valgmuligheder, hvilket forudsætter alsidighed i udbuddet – politisk, kulturelt og i forhold til økonomiske interesser – samt mediernes uafhængighed af statsmagten«. Ja, det er ganske vist. I ovenstående credo, som er en del af Statsministeriets kommissorium for medieudvalgets arbejde, tegnes den fremtrædende profil i det rapportarbejde, som en række danske medieforskere og andre med tilknytning til mediebranchen har udført for medieudvalget for at afdække forskellige sider af det danske mediebillede: hvordan ser det ud? Hvem bruger hvilke medier? Hvad kan vi gøre for at regulere? Hvor bevæger vi os hen? Det er som i eventyret, hvor kongen samler landets bedste mænd for at redde landet og riget fra en truende skæbne.

Fagrappporter af denne karakter har ikke normalt det store publikum, men medieudvalget har valgt at lade et udvalg af disse rapporter komme et bredere publikum til del. Og med en enkel og meget indbydende designet forside – med to mattede kulører for hver rapport – samler de mange indspil sig i et spektakel som del af medieudvalgets egen fortrøstningsfulde regnbueologo. Rapporterne spænder da også tematisk over hele mediehimlen. Derfor lader det sig desværre ikke gøre inden for rammerne af en kort anmeldelse at yde det store og væsentlige arbejde, der ligger i rapporterne, bare en tilnærmelsesvis retfærdig omtale, endelige nuancerede problematiseringer, som de har krav på.

I 1990'ernes medieforskning synes det at være en klippefast tro på, at det på den ene eller anden måde må kunne lade sig gøre at realisere de *ideelle fordringer* i forholdet mellem medierne som grundlag for den sande demokratiske debat og borgerdeltagelse, og at *public service-forestillingerne* må mobiliseres i kampen mod den kommercielle elendighed. Det er således kendetegnende for rapporterne under ét, at der ikke er afgørende problematiseringer af forestillingen om de ideelle fordringer. Rapporterne forsøger derimod at sætte fokus på midler og metoder. Det vil sige: hvordan man med mediepolitiske greb kan spænde over kløften mellem de ideelle fordringer og den rå virkelighed.

»Spørgsmålet bliver derfor først og fremmest, hvilke midler der kan og bør tages i brug for at *sikre mediernes sociale ansvarlighed og offentlighedens deltagelse i samfundskommunikationen*« (Nr. 7, s. 13, mine udhævninger). Det handler om forståelighed, og om at sikre mangfoldigheden og alsidigheden – noget som i 90'ernes kommercielle

kanalmangfoldighed jo paradoksalt nok er blevet mere aktuelt end nogensinde. Og selv om det smertelige begreb *alsidighed* både nuanceres og operationaliseres i horisontal og vertikal betydning, hhv. i mangfoldet over en længere tidsperiode og valgmuligheder på et givent tidspunkt, ja så svæver begreberne lige så luftigt og ideelt i luften, som de altid har gjort. Og når medieforskerne bliver mediepolitikere, ja så synes de mediepolitiske målsætninger og forslag om (nyheds)mediernes rolle i det politiske demokrati at klistre sig uhjælpeligt fast i den traditionelle mediepolitiske retoriks spindelvæv. Forslagene tenderer mod det tautologiske: en styrkelse af journalistikken både videns- og ressourcemæssigt, en sikring og udbygning af den journalistiske uafhængighed af kommercielle interesser, en sikring af et mediesystem, hvor hele befolkningen tager del i den politiske kommunikation kredsløb. (Nr. 4 s. 80f.) Dette kan vel ingen være uenige i. Og når det foreslås at stille fordringer til private aktører inden for radio og tv om, at stationerne skal producere og udsende nyheds- og aktualitetsstof præget af væsentlighed og alsidighed, ja så er medieforskerens bud på mediepolitikken ikke umiddelbart præget af overraskende nytænkning.

Rapportserien rummer traditionelle kvantitative kortlægninger af, hvem der ser/hører/læser hvad, hvornår, hvordan, hvor længe, etc. Det er klart, at vi aldrig kommer udenom de kvantitative undersøgelser – som jo med tiden er blevet mere og mere præcise og korrekte. En af rapporterne (nr. 1) har således til hensigt at give et så relevant og objektivt billede som muligt af medieudviklingen fra 1983 til 1994 i 10 mediegrupper over 10 år i op til 10 demografiske og livsstilsmæssige opdelinger af befolkningen, og til trods for sine kun godt hundrede sider, præsenterer rapporten et imponerende spekter af værdifulde kvantitative oplysninger. En foruroligende tendens i mediebrugen blandt børn kan f.eks. trækkes frem: » ... 16 % af de 7-9 årige i 1987 hverken (læste) landsdækkende aviser, søndagsaviser eller ugeblade, mens det i 1994 drejede sig om hele 51%. De tilsvarende tal for de 10-12 årige er 6% i 1987 og 29% i 1994. /.../ Med andre ord, kan forbruget af aviser og ugeblade forventes at blive strukturelt mindre efterhånden som de ikke-printtilvænnede årgange vokser ind i voksenalderen« (nr. 1, s. 103).

Også en særdeles spændende kvalitativ undersøgelse (nr.11) må fremhæves. Her formidles og fortolkes samtaler med 30 hustande udvalgt med udgangspunkt i AIMs livsværdisegmenter (Mini-RISC-modellen), kombineret med hustandenes omverdensorientering gennem medierne og de-

res demokratiske aktivitet. Især er det gruppen af både mindre velorienterede og ikke organisatorisk aktive, som er central i et demokratisk perspektiv, og udfordringen, som rapporten efterspørger, er hvad »man mediepolitisk kan gøre for at gøre medierne til en demokratiske ressource for disse mennesker for at hægte dem på den danske samfundsdebat« (nr. 11, s. 52). Den kvalitative analyse er vanskeligere at gribe om, men det synes som om konklusionerne faktisk er både konkrete og håndgribelige: » Men det handler ikke blot om at styrke nogle velkendte programtyper, men også om at udvikle *den æstetiske form*, hvori sådanne programmer tiltaler seerne og behandler stoffet. Folk vil kun høre radioudsendelser og se tv-programmer, der *siger dem noget*. Derfor må der afsættes ressourcer til stadig at udvikle æstetiske former, der gør samfundsinformende stof *vedkommende* for folk« (nr. 11, s.52).

Flere af rapporterne sætter focus på den nye teknologi, det være sig helt konkret i forhold til de danske dagblade (nr. 8) , eller der gives en yderst informativ, grundlæggende indføring i definitioner, status og udviklingsperspektiver med en enestående systematisk grundighed, som i rapporten om multimedier og teknologiudvikling (nr.6).

Egentlige indholdsanalyser er der ikke mange af i rapportserien. Hovedvægten lægges på både helt konkrete og mere generelle strukturelle udviklingstendenser, og når det handler om tekster og programmer, er det de store linjer, der tegnes. Begreberne underholdning og oplysning anvendes som et gennemgående begrebsspar og som etikettering i en *common sense* betydning med en vis problematisering. En af rapporterne (nr. 10) går imidlertid specifikt ind i analyse af form og indhold i ugeblade, magasiner og fagblade med gennemgang af de enkelte blades profil. Her fastholdes hele vejen igennem det synspunkt, at »den slags nyheder, vi læser om i ugeblade, magasiner og i fagblade ofte har stor betydning for vores selvforståelse, vores identitet og vores måde at ændre eller opretholde vores levevis på« (nr. 10, s.1). Der er ingen tvivl om, at mange af de generelle mediepolitiske overvejelser i rapportserien ville have stået stærkere og mere overbevisende, hvis der var lagt mere vægt på sådanne konkret indholdsperspektiver.

Afslutningsvis kan en af rapporterne (nr.2) trækkes frem. Generelt i rapportene stilles spørgsmål om, hvordan vi kan styre og regulere medierne, så de lever op til vores idealer, men i denne rapport er det ikke det, som er det centrale. Synsvinklerne er som i rapporterne i øvrigt de-

mokrati og dannelse, men rapportens tre dele er forfriskende fri for katastrofevisioner og sortsyn på vegne af børn og unge. Her slås det derimod fast, at børn og unges fritidskulturer bliver mere »innovative, individuelle og mere intense«, at børn og unge i dag udgør en en multimedie-generation, som er i første række, når det gælder om at anvende de nye medier, der integrerer ord, lyd og billede, at kun »et mindretal af børn med en mere ensidig mediekost skiller sig ud fra flertallet, der vælger ud fra en mere alsidig mediemenu«. Rapporten konkluderer med at understrege nødvendigheden af, at børn og unge i den blandede mediekultur bliver i stand til at »tolke en bred vifte af medieudtryk, og at de kan forstå dem sammen« (s. 2-3). Er medieudbudet uoverskueligt, er udviklingen vanskelig at forudsige, og mener man noget med alle idealerne i forholdet mellem medier og demokrati, ja så giver denne rapport i al fald et fornuftigt bud på et sted at begynde det mediepolitiske arbejde her og nu: » Alle medier og ikke blot computeren må indgå som en del af det grundlæggende dannelsebegreb i hele skolesystemet, så den yngste generation får redskaber til at skaffe sig viden og oplevelseskvaliteter, der kan føre til demokratisk dialog og handling« (s.3).

*Carsten Ohlmann, førsteamanuensis,
Seksjon for språk, litteratur og kommunikasjon,
Høgskolen i Finnmark*

Mustafa Hussain, Ferruh Yilmaz og Tim O'Connor: Medierne, minoriteterne og majoriteten – en undersøgelse af nyhedsmedier og den folkelige diskurs i Danmark. Nævnet for Etnisk Ligestilling, 1997, 274 sider, 125 kr.

Bogen, der er en rapport, har til formål at »vise, hvordan medierne bidrager til den dominerende diskurs, som er med til at vedligeholde marginalisering af de etniske grupper« (s.11). Rapporten består af 3 dele. I del 1 behandles baggrunden for undersøgelsen, forskningen i etniske minoriteter og medier i europæisk sammenhæng samt konstruktionen af den etniske virkelighed i offentlige nyhedsmedier, skrevet af fil.kand'en i sociologi og økonomisk historie og koordinator for projektet M. Hussain. I del 2 foretages en indholdsmæssig analyse af mediernes behandling af 'de etniske andre' udarbejdet af cand. jur. T. O'Connors. Bogens 3. del beskæftiger sig med medieforbruger-

nes opfattelse af den etniske virkelighed skrevet af M.A. i kommunikationsstudier F.Yilmaz

Denne udgivelse er med den afgående formand for Nævnet for Etnisk Ligestilling Peter Seebergs forord »en rapport om pressens og de øvrige mediers bidrag til forøgelse af diskriminationsproblematikken« (s.5). Formålet med rapporten er på mange måder prisværdigt, og behandlingen af emnet er også gennemgående meget sympatisk, dybtfølt og engageret.

Men på trods heraf opstår der allerede her i bogens 2.-3. linie de problemer, som jeg finder, at denne udgivelse har. Peter Seeberg stiller mig som læser i forventning om, at jeg skal læse en rapport, der skal bidrage med at underbygge »forøgelsen af diskriminationsproblematikken«. Hvorfra ved han, at der sker en forøgelse? Professor Lise Tøgeby, som også nævnes her i forordet, da hun har været vejleder for forfatterne, har jo i en undersøgelse fra 1997 netop vist, at danskerne ikke er blevet mere bekymrede over de fremmede (*Politica* 29:1. Februar 1997, ss.70-88). Skal jeg forstå udgivelsen som et bestilt arbejde til at verificere, at der sker en forøgelse af diskriminationsproblematikken? Er det opgaven, mener jeg, at pengene til undersøgelsen er givet dårligt ud. For den undersøgelse kan man mene, at Lise Tøgeby har lavet. Det langt mere vedkommende spørgsmål i denne sammenhæng er efter min mening, *hvordan* »forøgelsen af diskriminationsproblematikken« finder sted via specifikke medier og deres specifikke formidlingsforhold. Som en udgivelse fra et råd for etnisk ligestilling måtte det vel være et overordentligt væsentligt spørgsmål – ikke mindst hvis man ønsker at prøve at gøre noget ved det.

Mellem to stole

Denne rapport sætter sig mellem to stole. Det gør den, fordi forfatterne tilsyneladende ikke har gjort sig klar, hvilken målgruppe man havde for øje med dette arbejde. Spørgsmålet er nemlig, om man har ville skrive en debatbog, der kunne give samfundsdebatører (evt. journalister) syn for sagen, eller om forfatterne har ønsket at bidrage med en akademisk videnskabelig redegørelse?

Der er ingen tvivl om, at emnet og området som sådan råber på klare debatbøger, der formidler den meget væsentlige problematik, som bogen behandler. Og samtidig og ikke mindst er der et hul i dansk medieforskning her. Jeg er vidende om, at den førnævnte Lise Tøgeby bedriver, hvad der af nogen ville betegnes som medieforskning. Men jeg efterlyser bidrag fra den del af me-

dieforskningen, der er forankret i den humanistiske videnskabstradition, hvor vi finder de rudimentære kvalifikationer inden for f.eks. medie- og produktanalyse samt overvejelser over sådan noget som f.eks. æstetik og æstetikens betydning for meningsproduktion.

Og det er måske lige netop her, at denne bog, hvis jeg skal se den som et bidrag inden for medieforskningen, har graverende mangler. Jeg synes at disse mangler overgår den ellers meget sobre diskursanalytiske gennemgang som man finder i del 1 og især i del 3. Selvom rapporten således kan fremstå som et gedigent arbejde, bygges der på et meget løst fundament, hvilket jeg håber vil fremgå af den følgende påpegning af de generelle problemer, jeg finder bogen har.

Der er et, der er to, der er flere problemer?

Jeg har meget svært ved, at forfatterne overhovedet ikke tager stilling til mediespecifikke problemer. Alt hvad der kommer ud af den generaliserede fællesmængde medier er tekst og sprog – og hvis det går højt sproghandlinger. Kære venner: en avis har billedstof – hvad betyder det for meningsproduktionen og forståelsen af teksten? Placeringen af nyheden – hvad betyder det om det er forside eller bagside? Hvad har andet stof i avisen, som ikke er nyhedsorienteret – f.eks. human interesse stof, satiriske tegninger, succeshistorier om indvandrere der er blevet chefer – af betydning for opfattelsen af de etnisk andre. Eller har jeg forstået det rigtigt, at *alt* stof i en avis er nyheder? Og radio: det er jo ikke tekst, men tale, lyd, tavshed og musik. Hvad betyder det? Ja, og tv som er billeder (»I denne analyse har jeg imidlertid ladet fortolkningen af billeddata ligge og begrænset mig til verbale meddelelser eller tekster alene«, s. 52). Hvorfor overhovedet have tv med, hvis ikke netop dette mediums specifikke formidlingsmåde analyseres og vurderes ud fra, at billeder netop har overgribende betydning for meningsproduktionen? Nej, jeg forstår det ikke.

Og hvorfor nyheder? Jeg har aldrig helt kunne forstå, hvorfor nyheder har primat i forbindelse med medier. Medierne er jo i overvejende grad fyldt med alt muligt andet end nyheder. Men det er måske kun i forhold til nyheder, at folk danner sig en mening og en holdning om samfundet? Og hvis, så kunne det være rart at få præciseret, hvem de »omkring 80% af befolkningsflertallet som [sagt] har nyhederne som deres primære kilde til information om den etniske situation« (s.53) egentlig er? Og om disse også i andre forhold mener, at nyhederne er primære kilder til information om samfundet som helhed?

Og hvorfor blande offentlige medier og aviser sammen i behandlingen af generelle karakteristika ved nyheder og nyhedsproduktionsprocessen? Er forholdene ens for alle nyhedsmedier: aviser, radio og tv? Hvilken betydning har det, at aviser er privatkapitalistiske og markedsstyrede? Ja, hvad betyder ejerforholdet til medierne for »diskursen om etnisk andre«? Og for nyhedskriterierne – som i øvrigt ikke problematiseres i rapporten?

Og hvordan finder forfatterne frem til de anvendte kategorier i indholdsanalysen? Jeg får at vide, at kategoriseringen af de tematiserede emner er »foretaget i overensstemmelse med den anvendte taxonomi i andre internationale undersøgelser af etniske nyheder« (s.53). Hvilke drejer det sig om? Altså kilder. Men hvorfor optræder køn ikke i disse internationale taxonomier? Eller unge, eller børn? Og hvordan foretages indholdsanalysen? Hvordan bestemmes kategorien i den konkrete indholdsanalyse? Jeg savner begrundelser og refleksioner over den anvendte analysemetode.

Konkluderende må jeg sige, at jeg på et videnskabeligt niveau mangler en del mellemregninger og den tilbunds gående analyse, som underbygger påstanden om diskriminationsproblemet koblet til mediespecifikke forhold. Jeg får en masse argumenter og eksempler på diskrimination, men jeg får ingen redegørelse for sammenhængen mellem det specifikke medium og dets mediespecifikke formidlingsforhold. I og med forfatterne har lagt sig relativt tæt op ad diskursanalytikeren van Dijk har de også 'arvet' hans indignation og ideologiske perspektiv. Det synes jeg personligt er en skam. Det ville have været forfriskende i denne sammenhæng, at forfatterne havde reflekteret over, hvorved Danmark adskiller sig fra andre lande, når vi ser på gruppen af etnisk andre og behandlingen af den i danske medierne.

Som læseren måske allerede har fornemmet, synes jeg, at denne bog rejser langt flere spørgsmål end den besvarer – og jeg kan ikke lade være med også at spørge om, hvorfor man har valgt de mange kvinder på forsidebilledet? Bogen nævner ikke med mange ord kønsproblematikken i forhold til medier og etnisk andre (s.92, s.145, s.146).

Jeg savner, at forfatterne havde demonstreret kompetence inden for medieforskningens arbejdsmetoder, nemlig f.eks. systematisk at afdekke forholdet mellem medieindhold, herunder fortællestrukturer, æstetik m.m., mediespecifikke formidlingsproblematikker koblet til receptionsforhold og f.eks. den sociale brug og samfundsmæssige kontekst for medieforbruget, herunder samspillet mellem medierne.